

2. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 27.01.1967/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (дата звернення: 26.07.2022).

3. Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах від 18.12.1979/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_482#Text (дата звернення: 26.07.2022).

4. Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір від 22.04.1968 / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_483#Text (дата звернення: 26.07.2022).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-75>

GEOPOLITICAL INTERESTS OF UKRAINE IN POLAND

ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В ПОЛЬЩІ

Semeniuk-Prybaten A. V.

*Candidate of Law, Senior Lecturer
at the Department of Archival Studies,
Special Historical
and Legal Disciplines
Ivan Ogienko National University of
Kamyanets-Podilskyi
Kamianets-Podilskyi,
Khmelnitskyi
region, Ukraine*

Семенюк-Прибатень А. В.

*кандидат юридичних наук, старший
викладач кафедри архівознавства,
спеціальних історичних
та правознавчих дисциплін
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька
область, Україна*

З отриманням Польщею політичної свободи та здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес формування нової моделі міждержавних українськопольських відносин. Взаємини з Польщею – пріоритетний напрям зовнішньої політики України, укоріненість якого вітчизняні науковці віднаходять в офіційній геополітичній концепції держави. Як зазначила у своїй публікації чл.-кор. НАН України І. Мельникова, основні засади цієї політичної програми вперше було сформульовано у проголошених Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. та Акті

проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р., схваленому всенародним референдумом 1 грудня 1991 р. [1, с. 59].

Започаткування офіційних відносин між незалежною Україною та демократичною Республікою Польща ознаменував підписаний 18 травня 1992 р. у ході першого візиту українського президента Л. Кравчука до Варшави Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво. На сьогодні договірно-правова база між Україною та РП налічує понад 100 міжнародних договорів, що регулюють більшість сфер українськопольської співпраці, а також понад 450 двосторонніх домовленостей між суб'єктами адміністративно-територіального устрою обох країн. Створено низку інститутів міждержавної співпраці, діяльність яких сприяє збереженню нинішніх політичних контактів і зміцненню взаємовідносин.

Зі здобуттям Україною незалежності 1991 р. багато говорили про переваги геополітичного положення, які б посилили вагомість нашої держави на міжнародній арені, насамперед у Європі, і навіть впливали б на стратегічні інтереси глобальних гравців світової політики. Не вдаючись у детальний аналіз усіх переваг та недоліків геополітичного положення України, зауважимо, що його загалом визначають як доволі вигідне, що віддавна привертало увагу всіх активних учасників міжнародних відносин, а насамперед наших ближчих чи дальших сусідів – Росії, Польщі, Румунії, Німеччини, Туреччини та ін. Положення України на межі Європи з Азією, у зоні так званого цивілізаційного розлому між західною та православною цивілізаціями (за відомим сценарієм американського геополітика Гантінгтона про зіткнення цивілізацій), наявний широкий доступ до моря, який, до того ж, поєднується з гирлами великих європейських річок – Дунаю, Дністра та Дніпра, великі простори родючих чорноземів та поклади багатьох корисних копалин – вугілля, залізних та марганцевих руд, але насамперед важливе транзитне положення на потужних нафто- та газопотоках з Росії у країни Центральної та Південно-Східної Європи та положення між двома конкуруючими центрами військово-політичного протистояння – НАТО на західних та південних кордонах України та очолюваною Росією Організацією договору про колективну безпеку (ОДКБ) – на східних та північних рубежах, а також безпосереднє сусідство з потужним центром світового політичного та економічного притягання – Європейським Союзом, з одного боку, та зі стрімко зростаючою у своїх політичних та економічних апетитах Росією – з іншого, – усе це загалом створило переконливі козири для врахування вагомості України у світовій та європейській геополітиці.

Недоліками нашого геополітичного положення вважають: обмежений доступ до просторів Світового океану через внутрішні Чорне та Азовське моря, а далі – через вузькі протоки Босфор та Дарданелли, які контролює Туреччина (саме з міркувань безпеки судноплавства вона не дозволяє диверсифікувати український імпорт нафти танкерами навіть середньої тоннажності); нестача власних великих покладів нафти та газу і водночас велика залежність української економіки від постачання російських енергоносіїв; наявність окремих окраїнних частин країни, що в географічному розумінні недостатньо поєднані з основним масивом території і були в минулому мало консолідовані у загальноукраїнський політичний процес (тут йдеться насамперед про Крим та Закарпаття, які потенційно можуть стати першочерговими об'єктами зазіхання сусідніх держав); відчутна політична, економічна, культурна та інформаційна залежність від впливового сусіда – Росії. Однак, як віддавна вважали, і, на превеликий жаль, підтверджують дотепер, найбільшою геополітичною проблемою є слабка внутрішня зв'язаність між собою різних частин України, як великої за площею та протяжної у західносхідному напрямі європейської держави, відмінна ментальна, культурна та вартісна націленість Заходу та Сходу України на зовнішньополітичні орієнтири – насамперед на Європу та Росію, що стало багатомісячним наслідком складного сплаву історії з географією. Західно-східну природу українського суспільно-політичного розвитку з усіма її перевагами та недоліками віддавна відстежували провідні українські історики, географи та політологи. Зокрема, політолог та історик Крупницький вважав, що «ритм українського історичного процесу пролягає через західносхідний курс і нагадує певне замкнуте коло, де Україна з геополітичної точки зору декілька разів у своїй історії виривалася до Заходу в своєму весь час наслідуючому цей ривок наступному русі до Сходу та Півдня» [1, с. 88]. Історик і політолог І. Лисяк-Рудницький відзначав важливу роль у формуванні українського національного характеру взаємодоповнюючих впливів Сходу та Заходу: «Для української історії характерне співіснування двох традицій – західної (соціально-політичної) і східної (християнсько-духовної), синтез яких найяскравіше проявився у період Київської Русі та Козацької держави XVII ст.». Він вважав, що східні та західні впливи мали місце на всіх етапах української історії, стали її невід'ємним елементом. Тривале переважаєння одного з цих впливів без вчасної компенсації з боку іншого лише деструктивно впливало на Україну [1, с. 90–91]. Варто зауважити, що у зв'язку з політичною роздробленістю українських земель та їхнім тривалим перебуванням у складі західних (Польща, АвстроУгорщина) та східних (Оттоманська

імперія, Росія) держав, які часто ворогували між собою, не вдавалося у нові та новітні часи створити передумови для органічного симбіозу цих західно-східних, а, можливо, й південних впливів та перетворити їх у самодостатню вартісну категорію високого державотворчого змісту. Бракувало власної державності, де можна було б осмислити таку природу української внутрішньої геополітики і надати їй конструктивного життєстверджуючого характеру для потреби власного самоствердження. З розпадом Радянського Союзу, де більшість українських етнічних територій була об'єднана під форматом УРСР, і проголошення незалежності України така можливість нарешті з'явилася. Однак, як засвідчує теперішній досвід, над цим надзвичайно важливим завданням державного будівництва ніхто впродовж двадцяти років незалежності серйозно не працював. Вагомість переваг геополітичного положення для міжнародної безпеки та налагодження ефективного співробітництва відзначало багато відомих політиків. Україна як велика за площею та населенням європейська держава, що знаходиться на межі двох частин світу, з власним розмаїтим природноресурсним потенціалом могла б стати стратегічним посередником для поступового зближення інтересів західної і православної, а почасти й ісламської цивілізацій. Однак насамперед йдеться про істотне послаблення імперських амбіцій Росії та її зближення зі стратегічними політичними й економічними інтересами Заходу, які можна було б налагодити через посередництво України. Відомий американський політолог польського походження Збігнев Бжезинський неодноразово наголошував про важливість України у новому світовому політичному порядку, що почав формуватися після розпаду Радянського Союзу та світової системи соціалізму. Зокрема, у відомій праці «Велика шахівниця» він наголошував, що «Україна – ця нова і дуже важлива клітинка на євразійській шахівниці – є геополітичним стрижнем, тому що саме її існування як незалежної держави допомагає трансформувати Росію. Без України Росія перестала бути євразійською імперією. Росія без України може й далі домагатися імперського статусу, але в разі успіху цих домагань вона стане переважно азійською імперською державою. ... І все ж, якщо Україна виживе як незалежна держава, вона муситиме стати частиною Центральної Європи, а не Євразії, а якщо вона стане частиною Центральної Європи, то їй доведеться повною мірою брати участь у зв'язках Центральної Європи з НАТО та Європейським Союзом. Якщо згодом і Росія погодиться на ці зв'язки, це означатиме, що й вона вирішила увійти до Європи. Незгода Росії буде рівнозначна тому, що вона відмовиться від Європи на користь своєї особливої «євразійської»

ідентичності» [2]. Важливість місії України полягала у посередництві при формуванні нового світового порядку, де західноєвропейська політична традиція мала би поступово, в еволюційний спосіб, поширюватися в глибини Євразії, розглядаючи Росію як природну зону розширення своїх інтересів і як потенційного союзника у змаганні з іншими центрами глобального геополітичного протистояння, насамперед з великими ісламською та китайською цивілізаціями. Водночас, це би фактично означало, що самодостатня роль Росії, як головної держави великої православної цивілізації, буде приглушена і їй буде відведено другорядну роль споживача новітніх політичних, культурних та економічних ідей, випродукованих у Європі.

Прикладами такого статусу у повоєнний період були Фінляндія та меншою мірою Австрія. Цікавими є питання можливої еволюції буферної держави у випадку так званого обмеженого суверенітету, який означає добровільну чи вимушену відмову від статусу нейтралітету та поступовий перехід під вплив якогось потужнішого сусіда, якщо на це дає неформальну згоду інший впливовий сусід. У цьому випадку зберігаються лише формальні атрибути і відносний рівень суверенітету, а країна стає членом військово-політичного та економічного союзу з домінуванням такого сусіда. Доволі промовистим прикладом такого статусу були держави Центрально-Східної та Південно-Східної Європи після Другої світової війни, які в переважній більшості були членами Варшавського договору чи Ради економічної взаємодопомоги [4].

Екстраполюючи ці теоретичні міркування на сучасну українську геополітичну реальність, можемо стверджувати, що дуже багато потенційних переваг ми загубили, або ж применшили їхнє значення. Так, перевагу стратегічного посередника у відносинах Європи з Росією ми практично загубили, а натомість набули властивостей типової буферної держави. Зміцніла Росія як постійний член Ради Безпеки ООН, ядерна держава та член груп G-8 та G-20, що безпосередньо активно налагоджує двосторонні та багатосторонні відносини з країнами Європи без будь-якого врахування інтересів України. Питання її цивілізаційного вибору розглядають у контексті формування так званого «російського світу», учасником якого, на її думку, обов'язково має стати й наша держава. Значно понизилася роль України у транзиті російських енергоносіїв на ринки Європи, насамперед після введення в дію газопроводу «Північний потік» по дну Балтійського моря та намірів збудувати газопровід по дну Чорного моря, які обходять не лише територію України, а й багатьох суміжних держав. Завдяки зусиллям державного керівництва Росії, яке активно використовує енергетичні козири у діалозі з Заходом, а також практично безальтернативне культурно-історичне та ідеологічне

домінування на більшій частині пострадянського простору, посередництво України у налагодженні її відносин з державами Європи практично стало непотрібним. Натомість непослідовність та кволість політичних та економічних реформ, слабка згуртованість українського суспільства у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів відсунули Україну на узбіччя світової політики.

Сьогодні постало питання про те, чи наша держава здатна витримувати баланс у відносинах між ЄС та Росією, дбаючи насамперед про реалізацію власних національних інтересів, чи ми все більше дрейфуємо у російський бік і доволі скоро нам доведеться виконувати роль слухняного сателіта, як це було вготовано для країн так званої «соціалістичної співдружності» щодо могутнього тоді Радянського Союзу, що стане закономірним результатом нашої внутрішньої слабкості та байдужого споглядання Європи та США. При цьому ми в обов'язковому порядку будемо змушені відмовитися від позицій нейтральної та позаблокової держави, змінивши колишню риторику про європейський вибір, а тим більше про ймовірне членство у НАТО, на цілком реальне членство у ОДКБ, ЄСП та інших формах військово-політичних та економічних союзів із беззаперечним домінуванням Росії. Досвід Туреччини засвідчує, що її де-факто стан буфера між Європою та ісламським світом не шкодить проведенню політичних та економічних реформ, окрім того – вона стала самодостатнім центром регіонального впливу. Теперішнє українське керівництво намагається утримувати баланс у відносинах Захід–Схід, хоча це робити чимраз важче через відсутність політичних реформ і згорання демократії, зростаючий рівень корупції та складність і непослідовність у проведенні економічних перетворень. Досвід Туреччини був би для нас сьогодні як ніколи корисним, з поправкою на тривалий період відсутності власної державності та наявності великого східного сусіда. До того ж, разом з Туреччиною можна було б вибудувати потужну і цілком самодостатню чорноморську вісь притягання держав, котрі опинилися обабіч євроінтеграційних процесів та не хочуть потрапити у політичну залежність від Росії чи ісламського фундаменталізму. Необхідно добре розуміти, що за сповзанням у зону домінуючих інтересів Росії логічним кроком може стати спочатку часткова, а згодом – і цілковита втрата національної незалежності.

Література:

1. Потульницький В. А. Теорія української політології: курс лекцій Потульницький В. А. К., Либідь, 2020.

2. Бжезинський З. Велика шахівниця [Електронний ресурс]: <http://westukr.itgo.com/shah.html>.

3. Bieleń S. Państwa buforowe w stosunkach międzynarodowych. Stosunki międzynarodowe. T.17. 2021. S. 9–19.

4. Knudsen O. F. Eastern Europe: The Buffer of Cordon Sanitaire / Chay J., Ross T. E. (ed.). Buffer States in World Politics. Boulder, 2020. S. 87–109.

5. Spykman N. J., Geographic Objectives in Foreign Policy Spykman N. J., Rollins A. A. // The American Political Science Review, 1939. T. 32.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-76>

**ON THE ISSUE OF LIMITING THE INTERNATIONAL LEGAL
PERSONALITY OF THE RUSSIAN FEDERATION AS A RESULT
OF ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE**

**ДО ПИТАННЯ ОБМЕЖЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ
ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ВНАСЛІДОК
ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

Servatiuk L. V.   Серватюк Л. В

*Candidate of Legal Sciences, Associate
Professor, Associate Professor at the
Department of General Legal Disciplines
National Academy of the Security
Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових
дисциплін
Національної академії
Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Tronts V. M.   Тронц В. М.

*Senior Lecturer at the Department of
General Legal Disciplines
National Academy of the Security
Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

*старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Національної академії
Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Міжнародна правосуб'єктність – це міжнародно-правова категорія, що є якісною характеристикою суб'єкта міжнародного права, розглядається як сукупність елементів: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність [1, с. 51].

Держави, незалежно від їх розміру, економічної чи військової потужності, мають однакові міжнародні права та обов'язки. Не зважаючи на те, що подібне положення повністю відповідає основним